

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Біологічний факультет
Кафедра фізіології та екології рослин

Затверджено
на засіданні кафедри фізіології та
екології рослин біологічного
факультету
Львівського національного
університету
імені Івана Франка
протокол № 12 від 17 лютого 2025 р.

Завідувач кафедри
Мирослава КОБИЛЕЦЬКА

Силабус з навчальної дисципліни
“БІОТЕХНОЛОГІЯ ВТОРИННИХ МЕТАБОЛІТІВ РОСЛИН”,
що викладається в межах ОПШ Біотехнології та біоінженерія
першого (бакалаврського) рівня освіти
для здобувачів спеціальності 162 Біотехнології та біоінженерія

Львів 2025

Назва дисципліни	Біотехнологія вторинних метаболітів рослин
Адреса викладання дисципліни	79005 м. Львів, вул. Грушевського, 4 Біологічний факультет
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Біологічний факультет, кафедра фізіології та екології рослин
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	16 Хімічна і біоінженерія 162 Біотехнології та біоінженерія
Викладачі дисципліни	Завідувач кафедри фізіології та екології рослин, к.б.н., доцент Кобилецька Мирослава Степанівна
Контактна інформація викладачів	myroslava.kobyletska@lnu.edu.ua , Сторінка викладача – https://bioweb.lnu.edu.ua/employee/kobyletska-m-s
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Консультації в день проведення лекцій/практичних занять (за попередньою домовленістю). Для питань-відповідей – група в Whatsapp. Консультації (за домовленістю) он-лайн в Zoom. Детальна інформація про курс - в системі Moodle
Сторінка дисципліни	
Інформація про дисципліну	Дисципліна “ Біотехнологія вторинних метаболітів рослин ” є вибірковою дисципліною зі спеціальності 162 Біотехнології та біоінженерія ОПІ Біотехнології та біоінженерія, яка викладається у8 семестрі в обсязі 4 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Коротка анотація дисципліни	Курс “Біотехнологія вторинних метаболітів рослин” присвячений вивченню біосинтезу, функцій та біотехнологічного потенціалу вторинних метаболітів, таких як алкалоїди, флавоноїди, терпеноїди, фенольні сполуки та інші. Здобувачі ознайомляться з основами метаболічних шляхів, ферментативних процесів та регуляції синтезу цих сполук у рослинних клітинах. Особливу увагу приділено використанню клітинних і тканинних культур <i>in vitro</i> (калусних, суспензійних, органогенних та кореневих культур) для продукування біологічно активних речовин з лікувальними, антимікробними, протипухлинними та іншими цінними властивостями. Розглядаються методи стимулювання синтезу вторинних метаболітів, зокрема генетична трансформація та культивування в біореакторах.
Мета та цілі курсу	Мета курсу “ Біотехнологія вторинних метаболітів рослин ” – сформувати у здобувачів знання про біотехнологічні аспекти синтезу вторинних метаболітів та вміння застосовувати ці знання для створення ефективних технологій їх виробництва в рослинних біосистемах. Програму курсу розроблено таким чином, щоби сформувати у студентів загальні і фахові компетентності:
Література для вивчення дисципліни	Основна література: 1. Сергійчук, Н., Коломієць, Ю., Білявська, Л., Зінченко, Л., Ілюк, Н. <i>Вплив середовища культивування на біосинтез стероїдів Streptomyces avermitilis</i>

	<p><i>Streptomyces avermitilis</i> УКМ Ас-2179 (54) — Reports of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2024.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Потапенко, К. С., Коротаєва, Н. В., Іваниця, В. О. <i>Вторинні метаболіти з антибіотичною активністю морських актинобактерій</i> — журнал «Мікробіологія і біотехнологія», 2021. 3. Парфенюк, А. І., Гаврилюк, Л. В., Косовська, Н. А., Безноско, І. В., Драга, М. В. <i>Вплив екзометаболітів рослин різних сортів сої на агресивність та інтенсивність споруляції <i>Fusarium graminearum</i> Schwabe</i> — Збалансоване природокористування, 2021. 4. <i>Production of Plant Secondary Metabolites Using Plant Tissue Culture and Bioreactor Culture Techniques</i>. Edited by Kee-Yoeup Paek, Hosakatte A. Niranjana Murthy et al. — MDPI Books, 2024. 5. <i>Plant Tissue Culture and Secondary Metabolites Production</i>. Edited by Laura Pistelli, Kalina Danova — MDPI Books, 2023. 6. <i>Plant Specialized Metabolites: Phytochemistry, Ecology and Biotechnology</i>. Jean-Michel Mérillon, Kishan Gopal Ramawat (ред.), Springer Cham, 2023-2025. 7. <i>Biotechnological Approaches to Enhance Plant Secondary Metabolites: Recent Trends and Future Prospects</i>. Mohd. Shahnawaz (editor), CRC Press, 2022. 8. <i>Secondary Metabolites and Biotherapeutics (Developments in Applied Microbiology and Biotechnology)</i>. Awanish Kumar, Sunil Kumar (ред.), Academic Press, 2024. <hr/> <p>Додаткова література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lukatkin, A. S., & Javed, S. B. (2023). <i>From Nature to Lab: A Review of Secondary Metabolite Biosynthetic Pathways, Environmental Influences, and In Vitro Approaches</i>. <i>Metabolites</i>, 13(8):895. 2. <i>Plant Tissue Culture and Secondary Metabolite Production Volume II</i>. (Special Issue, <i>Plants</i>, 2023). 3. Ramadani, M. R. N., & Jadid, N. (2024). <i>A comprehensive review of in vitro precursor feeding strategies for the overproduction of high-value plant secondary metabolites</i>. <i>Arabian Journal of Chemistry</i>. 4. Lyubenova, A., Georgieva, L., & Antonova, V. (2023). <i>Utilization of plant secondary metabolites for plant protection</i>. <i>Biotechnology & Biotechnological Equipment</i>, 37(1). Огляд ролі вторинних метаболітів для захисту рослин. Taylor&FrancisOnline 5. <i>Plant Raw Material as a Source of Metabolites for Wound Healing and Anti-Scarring Product</i>. Hutsko, K. I., Petrina, R. O., et al. (2024). <i>Biotechnologia Acta</i>, V.17, No 3. Український приклад, аналіз рослинної сировини та їхніх метаболітів із терапевтичним застосуванням. biotechnology.kiev.ua
Обсяг курсу	60 годин аудиторних занять, з них 30 годин лекцій, 30 годин практичних занять та 120 годин самостійної роботи
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студенти будуть знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Класифікацію вторинних метаболітів рослин і їхні біологічні функції.

	<ul style="list-style-type: none"> • Основні шляхи біосинтезу алкалоїдів, фенольних сполук, ізопреноїдів, глікозидів. • Роль ферментів і регуляторів у контролі вторинного метаболізму. • Принципи та методи культивування рослинних клітин і тканин <i>in vitro</i>. • Біотехнологічні стратегії підвищення продуктивності вторинних метаболітів (елісація, прекурсорний вплив, клітинна селекція, генна інженерія). • Методи аналітичного контролю складу та кількості вторинних метаболітів. <p>Після завершення цього курсу студенти будуть вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Проводити культивування рослинних клітин, тканин і органів у стерильних умовах. • Підбирати оптимальне живильне середовище та фізико-хімічні умови для накопичення вторинних метаболітів. • Використовувати елісатори, прекурсори та інші методи стимуляції вторинного метаболізму. • Аналізувати зразки за допомогою спектрофотометрії, ТШХ, ВЕРХ, ГХ-МС. • Інтерпретувати експериментальні результати та робити наукові висновки. • Планувати лабораторні експерименти з урахуванням принципів відтворюваності й безпеки. • Оцінювати перспективи практичного використання отриманих біопродуктів.
Ключові слова	Вторинні метаболіти рослин, спеціалізований метаболізм, алкалоїди, фенольні сполуки, флавоноїди, терпеноїди, глікозиди, елісатори, культура клітин і тканин <i>in vitro</i> , рослинна біотехнологія, біосинтез природних сполук, метаболічна інженерія, клітинна селекція, регуляція метаболізму, біореактори, фітогормони, стрес-індукований метаболізм, фітопрепарати
Формат курсу	Очний
	Проведення лекцій та консультацій для кращого розуміння тем
Теми	Наведено у табл. 1.
Підсумковий контроль, форма	Залік у кінці семестру.
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти потребують базових знань з дисциплін біотехнологія, фізіологія рослин, біохімія рослин, молекулярна біологія, генетика, достатніх для сприйняття категоріального апарату особливостей курсу.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентація, лекції, пояснення, дискусія та ін.

Необхідне обладнання	Персональний комп'ютер, загальноживані комп'ютерні програми і операційні системи, проектор.
Критерії оцінювання	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • контрольні заміри (модулі): 2 по 25 балів; максимальна кількість балів – 50. <p>25 балів - студент повністю володіє матеріалом; 15 балів - студент частково володіє матеріалом; 0 балів - студент не виконав завдання.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заліковий модуль: теоретична частина – 30 балів, практична частина – 20 балів. Максимальна оцінка – 50 балів. <p>Академічна доброчесність: очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.</p> <p>Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.</p> <p>Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття.; недопустимість пропусків та запізнь на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.</p> <p>Жодні</p>
Питання до заліку	<p>Перелік питань та завдань для проведення підсумкової оцінки знань подано на сторінці курсу в Moodle:</p> <p>https://e-learning.lnu.edu.ua/course/view.php?id=3938</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Таблиця 1
Схема курсу "Біотехнологія вторинних метаболітів рослин"

Тиж-день	Тема занять (перелік питань)	Форма діяльності та обсяг годин	Додаткова література / ресурс для виконання завдань (за потреби)	Термін виконання
1	Вступ до біотехнології вторинних метаболітів рослин. Поняття про первинний і вторинний метаболізм.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Біологічне значення вторинних метаболітів.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Класифікація і функції вторинних метаболітів.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
2	Біохімічні основи біосинтезу вторинних метаболітів.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Основні шляхи біосинтезу алкалоїдів, фенольних сполук, ізопреноїдів, глікозидів.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Ферментативне регулювання біосинтезу вторинних метаболітів.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
3	Регуляція вторинного метаболізму в рослинних клітинах.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Генетичні, епігенетичні та сигнальні механізми регуляції.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Роль фітогормонів і сигнальних молекул в регуляції вторинного метаболізму (SA, JA, ABA, етилен).	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	4 год
4	Культура клітин і тканин рослин як інструмент біотехнології.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Основи асептики, склади живильних середовищ.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Типи культур (<i>callus</i> , <i>cell suspension</i> , <i>organculture</i>).	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень

5	Чинники, що впливають на утворення вторинних метаболітів <i>in vitro</i> . стресові фактори.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Склад середовища, тип експланту, фітогормони, світло, температура та їх вплив на утворення вторинних метаболітів.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Вплив стресових чинників на утворення вторинних метаболітів.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
6	Еліситори та індуктори біосинтезу вторинних метаболітів.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Біотичні та абіотичні еліситори; механізми дії.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Приклади успішної еліситації та їх застосування.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
7	Клітинна селекція для підвищення продуктивності вторинних сполук.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Отримання високопродуктивних ліній; мутагенез.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Селекція і стабільність синтезу вторинних метаболітів.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
8	Культура коренів (<i>hairy roots</i>) у біотехнології вторинних метаболітів.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Трансформація <i>Agrobacterium rhizogenes</i> .	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Особливості росту та накопичення метаболітів у культурі коренів.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
9	Використання біореакторів для культивування рослинних клітин.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Типи біореакторів.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Умови аерації, перемішування, масштабування процесів у біореакторах.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень

10	Генетична та метаболічна інженерія вторинного метаболізму.	Лекція – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Використання CRISPR/Cas, трансгенних і редагованих ліній.	Практичне заняття – 3 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень
	Особливості експресії ключових ферментів вторинного метаболізму.	Самостійна робота – 12 год	Дод. інф. у Moodle	1 тиждень

Автор

Мирослава КОБИЛЕЦЬКА

"Погоджено"

Голова методичної ради
біологічного факультету
Віталій ГОНЧАРЕНКО

10 лютого 2025 р, протокол №1

Гарант ОПП «Біотехнологія та біоінженерія»

Віктор ФЕДОРЕНКО